

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΦΟΜΟΙΩΣΗΣ

Προσοχή! Οι φιλόδοξοι καριερίστες έχουν μεταμφιεστεί σε προοδευτικούς!

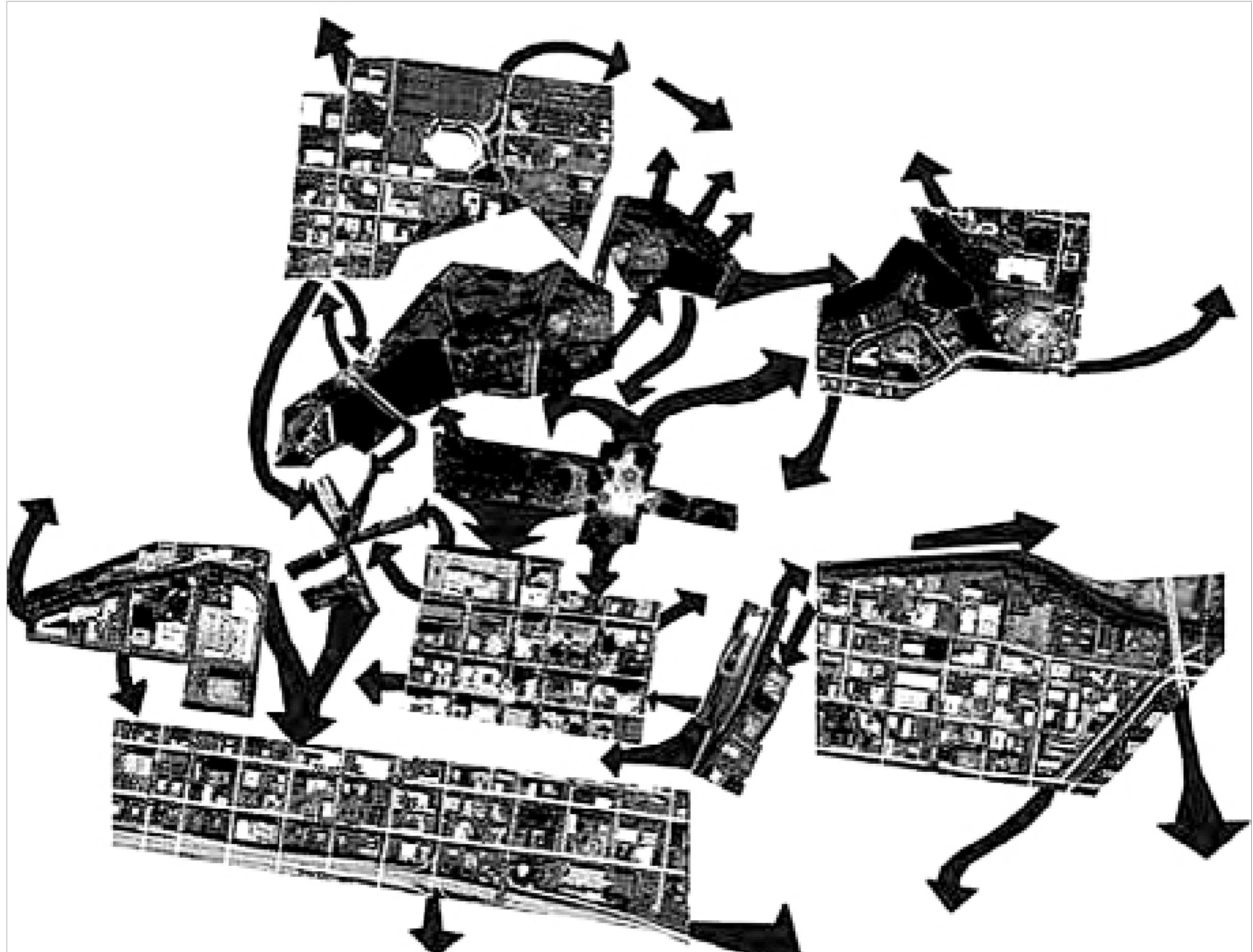
Σύνθημα του Μάη του '68

ΠΡΙΝ κλείσει το πρώτο μισό του 2015 και πριν η αριστερά του κεφαλαίου υποβάλλει επιτυχημένα την εκλογική της βάση αλλά και ένα ευμεγέθες κομμάτι του «αντιμνημονιακού κινήματος» –όλους όσοι δηλαδή με μεγάλη μας ευχαρίστηση ψηφίσαμε ΟΧΙ– στο stress test του δημοψηφίσματος, είχαμε καταθέσει κάποιες πρώτες σκέψεις σχετικά με την πολιτική της αφομοίωσης που εξίσου επιτυχημένα ήδη εφάρμοζε.¹ Έχοντας εξασφαλίσει μετά την κωλοτούμπα της 6ης Ιουλίου την ανανέωση της νομιμοποίησής του από ένα οριστικά ξοφλημένο «κίνημα», ανανέωση που βασιζόταν στις «καλές προθέσεις» του αλλά και στην αρωγή που του πρόσφεραν τόσο οι προπαγανδιστές του ΝΑΙ όσο και η ευρωπαϊκή τρομοκρατία του grexit, ο Σύριζα υπέγραψε το τρίτο μνημόνιο και η διαδικασία της απαξίωσης συνεχίστηκε με καινούργιο περιτύλιγμα. Είναι, προφανώς, γεγονός ότι η αφομοιωτική πολιτική που πήγε

να εφαρμόσει το πρώτο εξάμηνο του 2015 δέχτηκε πλήγματα· ισχυριζόμαστε, ωστόσο, ότι ακόμα κι αν έχουν υποχωρήσει (και υποχωρούν διαρκώς) τα περιθώρια μιας εκτεταμένης αφομοιωτικής λειτουργίας του κράτους, οι αρχικές της βάσεις –που είχαν μπει ήδη από την προεκλογική περίοδο του 2012 και αναβαθμίστηκαν εκείνη την κρίσιμη περίοδο της πρώτης διακυβέρνησης– όχι μόνο στέκουν στέρεα στις θέσεις τους, αλλά κάνουν δυνατή αν όχι πια τη γοητεία, τουλάχιστον τη σιωπηρή αποδοχή του «αριστερού δρόμου για έξοδο από τα μνημόνια». Εξάλλου η αφομοίωση δεν θα πρέπει να ταυτιστεί απαραίτητα με τη σωρεία περιπτώσεων κραυγαλέου ξεπουλήματος και ατομικού βολέματος σε διοικητικούς θώκους. Με τον όρο αυτό, επικαιροποιώντας την ανάλυση των καταστασιακών, θέλουμε να περιγράψουμε τη διαδικασία με την οποία ένα σύνολο απόψεων και πρακτικών, περιεχομένων και πράξεων ενός κύκλου αγώνων μπορούν να γίνουν οικειοποιήσιμα, στην προκειμένη περίπτωση, από ένα κόμμα του οποίου η βάση ήταν κομμάτι των αγώνων αυτών.

Για τους καταστασιακούς, η έννοια της αφομοίωσης συμπλήρωνε τη γενικότερη έννοια του θεάματος ως μια διαρκής ενεργητική διαδικασία ενσωμάτωσης της απόκλι-

1. Βλ. την εισήγησή μας στην εκδήλωση που διοργανώσαμε τον Μάιο του 2015 στη Βίλα Ζωγράφου, *kratos-krisi_aristeri-diaxeirisi_politiki-afomoiosis_proletariakes-anagkes.pdf* στο http://www.tapaidiatisgalaras.org/?page_id=209

σης μέσα στην εγκατεστημένη δομή του θεάματος. Η αφομίωση τιθασσεύει τη δυνατότητα ριζοπαστικής αμφισβήτησης και την εξουδετερώνει μετατρέποντάς την σε ιδεολογία ή εμπόρευμα, χωρίς να καταφεύγει στην καταστολή. Σύμφωνα με τον ορισμό του Ken Knabb, η «αφομίωση χρησιμοποιήθηκε με την έννοια της επανάκτησης από το σύστημα κάποιου πράγματος του οποίου τον έλεγχο είχε χάσει, ξαναμαντρώνοντας μια πιθανή εξέγερση εναντίον του. Ο όρος "ενσωμάτωση" (*co-optation*) είναι παρόμοιος αλλά πιο περιορισμένος. Έτσι, ένα μεταρρυθμιστικό αίτημα ενσωματώνεται (και αφομοιώνεται) με την ανάληψη και την εφαρμογή του από το κράτος. Άλλα μια πιο ριζοπαστική πράξη ή ιδέα μπορεί να αφομοιωθεί με την κατάταξή της μέσα στις κυρίαρχες κατηγορίες, ενσωματωμένη στο θέαμα σαν ένα συγχυτικό ή εξτρεμιστικό αντίβαρο, το οποίο έτσι συμπληρώνει και ενισχύει το σύστημα, χωρίς όμως απαραίτητα να αποκτά την έγκριση ή την εφαρμογή που συνεπάγεται η ενσωμάτωση»². Ήπειροδος της δεύτερης προλεταριακής επίθεσης

2. Ken Knabb, "Translator's Notes", *Situationist International Anthology*, Bureau of Public Secrets, σ. 372.

(1968-1973), η οποία έθεσε σε κίνδυνο την επιβίωση του καπιταλιστικού συστήματος, κατέστησε αναγκαία τη χρήση της αφομίωσης και της ενσωμάτωσης η εξουσία αναγκάστηκε να γίνει μανιωδώς ρεφορμιστική.

Στην περίοδο όμως της διαρκούς κρίσης αναπαραγωγής των καπιταλιστικών σχέσεων, στην οποία εισήλθαμε από τα μέσα της δεκαετίας του '70 και μετά, οι μεταρρυθμίσεις δεν μπορούσαν να είναι πια εκτεταμένες και, κατά συνέπεια, το εύρος της αφομίωσης σήμερα είναι αναγκαστικά μικρό και η αποτελεσματικότητά της παροδική. Η εξουσία προσαρμόζει τις αποκλίνουσες χειρονομίες και τις εντάσσει στις σημασιοδοτήσεις της χωρίς να μεταρρυθμίζει σε διάρκεια τους θεσμούς της.

Για να έρθουμε ξανά στα δικά μας, η εξέγερση του 2008 και το «αντιμνημονιακό κίνημα» μετά την εκδίπλωση της κρίσης χρέους, ο μακρόσυρτος Δεκέμβρης δηλαδή, δεν άφησε ασυγκίνητη την εξουσία: είτε με σχετική ανεκτικότητα είτε με κολακεία είτε με προσεκτική χειραγώγηση προς μια νομότυπη, εκλογικού τύπου αντιπολίτευση, τα «νέα» πολιτικά κόμματα κατάφεραν να ενισχύσουν ξανά τις διαμεσολαβητικές λειτουργίες του κράτους που είχαν δεχτεί συνεχή πλήγματα την περίοδο 2008-2012. Η αφομίωση –ως ειδική μορφή της

αντι-εξέγερσης – συνυπήρχε με την εξέγερση από την αρχή. «Πριν μπορέσει να αφομοιωθεί η επανάσταση, πρέπει πρώτα να σημαίνει απλά αλλαγή· μια μικρή αλλαγή. Μετά, οι λέξεις – έχοντας αντιστρέψει την αλήθεια, και τη δική τους αλήθεια – παύουν να σημαίνουν και πολλά πράγματα»³ Πράγματι, η αριστερά του κεφαλαίου κατανόησε πολύ καλά ότι η αλλαγή ήταν αναγκαία για να μπορέσει το κράτος και οι λειτουργίες του να επανανομοποιηθούν. «Να πάρουμε τη ζωή μας στα χέρια μας» για να την αλλάξουμε έγινε το σύνθημά της στο Σύνταγμα και στις πλατείες. Όσοι δεν στάθηκαν ικανοί να προσδιορίσουν ξεκάθαρα και αυτόνομα το περιεχόμενο των συνθημάτων και του αγώνα τους ενάντια στους αφομοιωτές τους, κατέληξαν πρώτα θεατές και μετά «κριτικοί» υποστηρικτές κυβερνητικών προγραμμάτων που συντάσσονταν με κινηματική γλώσσα. «Η αφομοίωση των λέξεων είναι στην πραγματικότητα η αφομοίωση αυτού που αντιπροσωπεύουν· μέχρι που η μοναδική δραστηριότητα που περιγράφουν οι λέξεις να γίνει η δραστηριότητα που περιγράφουν οι αφομοιωμένες λέξεις. Κατά συνέπεια, τα αληθινά νοήματα των λέξεων απλά γίνονται όψεις των ψευδών νοημάτων τους, η αληθινή δραστηριότητα που περιγράφουν απλά όψη της ψευδούς τους δραστηριότητας».⁴ Κι όσοι, από την άλλη, δεν έβλεπαν τίποτα προβληματικό στον κινηματικό τους ορίζοντα όταν συνεργάζονταν και συνδιαμόρφωναν συντροφικά με τα επίδοξα κυβερνητικά στελέχη και τους οπαδούς τους σε «αυτο-οργανωμένες» δραστηριότητες, ήταν λογικό ο ορίζοντας των προσδοκιών τους να μην ήταν τίποτα άλλο από αυτό που πραγματικά έγινε: μια αλλαγή κυβέρνησης. Κι αν η τελική μορφή και το πλαίσιο της αφομοίωσης ανήκουν πάντα στη δικαιοδοσία του κυρίαρχου, η αρχική ευθύ-

νη βαραίνει εξ ολοκλήρου τα υποκείμενα αγώνα που την επέτρεψαν: επαναφομοιώνεται αυτός που το αναζητά. Αυτό απλά σημαίνει ότι τα περιεχόμενα και οι μορφές αγώνα που αφομοιώθηκαν είχαν, στην καλύτερη περίπτωση, καταντήσει ανώδυνα πολύ πριν γίνουν μέρος ενός κυβερνητικού προγράμματος ή, ακόμα χειρότερα, ήταν ήδη κομμάτι της αντι-εξέγερσης. Κάπως έτσι οι αμεσοδημοκράτες και οι λαϊκοδημοκράτες που κατάντησαν να δίνουν feedback στην εξουσία, ενώ πριν αυτοπροσδιορίζονταν ως κομμάτι του «ανταγωνιστικού κινήματος», βρέθηκαν σε μια ακατανόητη για τους ίδιους κατάσταση παράλυσης. Για μας, η τωρινή γενικευμένη παθητικότητα και η καταθλιπτική κατάφαση στη λογική του «μικρότερου κακού» δεν μπορούν να βρουν άλλη εξήγηση πέρα από τη διαβρωτική αφομοίωση, που έχοντας ξεκινήσει πολύ πριν, όπως περιγράψαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, εκδηλώθηκε ξεκάθαρα το πρώτο εξάμηνο του 2015 – αλλά και μετά απ' αυτό.

Ας ξεκινήσουμε από τις μεταμορφώσεις της αριστερής ρητορικής περί «έκτακτης ανάγκης», μιας έννοιας που συνεχίζει να παραμένει ο ιδεολογικός στυλοβάτης της πολιτικής των μνημονίων και της «επιτήρησης από τους θεσμούς [sic]»: όλοι ξέρουμε ότι τα προηγούμενα χρόνια η πολιτική της λιτότητας και της απαξίωσης δικαιολογήθηκε με την επίκληση της «έκτακτης ανάγκης». Υποτίθεται ότι κάποια «σκοτεινά κέντρα» – οι οίκοι αξιολόγησης, το ανάλγητο γερμανικό κράτος, κάποιο αόρατο και μολυσματικό «παγκόσμιο κεφάλαιο» – «μας» έχουν στερήσει την «εθνική μας κυριαρχία». Ο «οικονομικός πόλεμος» ενάντια στο ελληνικό κράτος και την ελληνική «κοινωνία» που αυτό εκπροσωπεί το έχει καταστήσει ευάλωτο και αδύναμο απέναντι στο χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο («το χρήμα κάνει τον κόσμο να γυρίζει», λέει άλλωστε ένας διαδεδομένος κοινωνικός μύθος – όχι η εργασία).

Να μια δήλωση του Γ. Παπανδρέου την 1/6/2011, τις πρώτες μέρες της κατάληψης της πλατείας Συντάγματος:

Όσοι διαδηλώνουν, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε τόσες πλατείες ανά τον κόσμο, απευθύνονται σε εθνικά συστήματα δημοκρατίας που σήμερα είναι αδύναμα, πολύ πιο αδύναμα από ότι παλιά – πέρα δηλαδή από τις ενδογενείς τους ατέλειες, που πρέπει και αυτές να αλλάξουν ή να αντιμετωπιστούν – και αιχμάλωτα σε παγκόσμιες εξουσίες, αλλαγές και αδυναμίες ενός παγκόσμιου περιφερειακού συστήματος.

Σε τι διαφέρει αυτή η δήλωση από τις δηλώσεις των σημερινών αριστερών υπουργών στους διαδηλωτές και στους εκπροσώπους συνδικάτων που όταν επί τρία χρόνια τούς έθεταν τα αιτήματά τους, αυτοί τους έλεγαν ότι αναγνωρίζουν μεν το δίκαιο αυτών των αιτημάτων αλλά αδυνατούν να τα ικανοποιήσουν λόγω του «οικονομικού πολέ-

3. *Faces of Recuperation*, Situationist International #1 (Αμερικάνικο Τμήμα), Ιούνιος 1969.

4. Ό.π.

μου» και των «μνημονιακών καταναγκασμών» που υφίσταται η «χώρα»; Σε τίποτα και ταυτόχρονα σε πολλά, αν σκεφτούμε την αναβάθμιση του επιπέδου της γκαιμπελικής προπαγάνδας.

Οι προηγούμενες κυβερνήσεις μάς έλεγαν ότι το μόνο που μπορεί να γίνει είναι να αντιμετωπιστούν γρήγορα ορισμένες «ενδογενείς ατέλειες» (π.χ. οι κακές «συντεχνίες» και η «κατανάλωση πάνω από τις παραγωγικές μας επιδόσεις» που είναι η «πραγματική γενεσιουργός αιτία της κρίσης»), να πειθαρχήσει «η χώρα και ο τόπος» στους κανόνες του παγκόσμιου ανταγωνισμού μέσω θεραπείας-σοκ και να δημιουργηθεί ένα νέο αναπτυξιακό μοντέλο αποτελούμενο από ένα μείγμα κεϋνσιανών και νεοφιλελεύθερων μέτρων. Η έξωθεν απειλή των «εταίρων» χρησιμοποιήθηκε για την εσωτερική αναδιάρθρωση και την πειθάρχηση του εσωτερικού ταξικού εχθρού – του προλεταριάτου.

Με την κυβέρνηση Παπαδήμου, και την τρικομματική συγκυβέρνηση που την ακολούθησε, η καλλιέργεια του φόβου σχετικά με μια πιθανή έξοδο της «χώρας» από την Ευρωζώνη, σχετικά με μια «ανεύθυνη» στάση πληρωμών, είτε «από τα πάνω» είτε «από τα κάτω», συνοδεύτηκε από τη συνειδητή δημιουργία μιας σειράς ηθικών πανικών και «εξωτερικών και εσωτερικών» απειλών – με πρώτες και καλύτερες αυτές των μεταναστευτικών «εισβολών» και των κουκουλοφόρων. Με την ενθάρρυνση και χρήση όμως της χ.α., η πολιτική του φόβου οδηγήθηκε στα όριά της: δεν μπόρεσε να εγγυηθεί ούτε την κοινωνική ειρήνη ούτε φυσικά την ανασυγκρότηση του κυκλώματος του συνολικού-κοινωνικού κεφαλαίου. Από δω προέκυψε και η ανάγκη καταστολής της χ.α. από τη δεξιά αντιφασιστική κυβέρνηση και η ανάγκη συνολικότερης εναλλακτικής πολιτικής λύσης τόσο για το απονομιμοποιημένο κράτος όσο και για το «ηττημένο» – λόγω της παράδοσής του στην ιδεολογική πρακτική της κοινωνίας των ιδιοκτητών/πολιτών/γειτόνων – κίνημα ενάντια στα μνημόνια. Η εναλλακτική πολιτική λύση που βόλευε τους πάντες ήταν ο Σύριζα.

Από το 2015 και μετά δεν εγκαταλείφθηκε φυσικά η ρητορική περί «κράτους έκτακτης ανάγκης», αφού το διακύβευμα για την εξουσία συνέχισε να είναι η πειθάρχηση των κοινωνικών αναγκών στις ανάγκες της διευρυμένης αναπαραγωγής του κεφαλαίου. Εκδημοκρατίστηκε όμως περαιτέρω η προπαγάνδα γύρω από το κράτος έκτακτης ανάγκης, δηλαδή την αναγκαιότητα των μνημονίων που τα επιβάλλει μεν μια «συντηρητική» ευρωπαϊκή ελίτ, αλλά «εμείς σαν καλοί αριστεροί δίνουμε τη μάχη μας μέσα στο κοινό ευρωπαϊκό μας σπίτι για την ανατροπή των πολιτικών συσχετισμών και ήδη

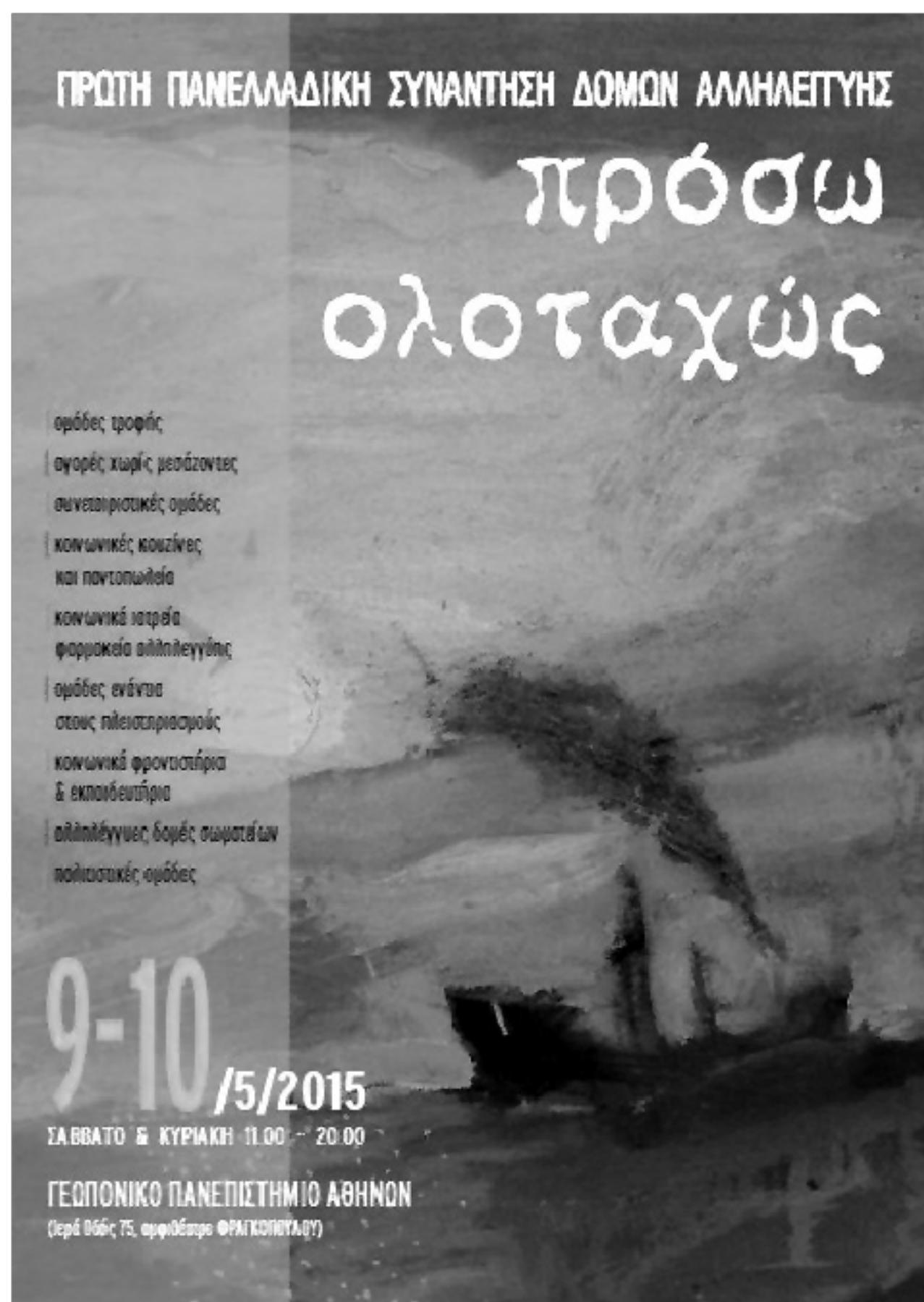
recuperation

μπορούμε να σας ανακοινώσουμε ότι από το καλοκαίρι του 2018... βγαίνουμε από τα μνημόνια!⁵

Αν και δεν μπορούμε να ισχυριστούμε τρία χρόνια μετά ότι εξακολουθεί να προωθείται μια συνδιαχείριση του κράτους από το κόμμα και τα «κοινωνικά κινήματα», με τον τρόπο που γινόταν αρχικά, στο πρώτο εξάμηνο αριστερής διακυβέρνησης, όπου στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων (δίπλα στην κυβερνητική ελίτ και την τρόικα) είχαν προστεθεί α) ο κομματικός μηχανισμός – η «διείσδυση του κόμματος στο κράτος», β) οι συνδεόμενοι με το κόμμα εκπρόσωποι των δομών αλληλεγγύης και γ) οι ενταγμένοι στις τυπικές και άτυπες επιτροπές συμβούλων στα υπουργεία συνδικαλιστές, ακτιβιστές και ακαδημαϊκοί, όμως οι βασικοί δίαυλοι επικοινωνίας μεταξύ της κυβέρνησης και της βάσης του κόμματος (και μέσω αυτής ενός εκτεταμένου δικτύου που φτάνει ακόμα και τις παρυφές του αντιεξουσιαστικού χώρου) παραμένουν ανοιχτοί, όπως θα δούμε και παρακάτω.

Στην 1η πανελλαδική συνάντηση Δομών Αλληλεγγύης, στις 9-10 Μαΐου 2015 στο Γεωπονικό πανεπιστήμιο, υπό τον συντονισμό της Αλληλεγγύης για Όλους, μιας οργάνωσης δομών αλληλεγγύης που χρηματοδοτείται και ελέγχε-

5. Ή, όπως το λέει ο ίδιος ο πρωθυπουργός κλείνοντας το μάτι στα μέλη και τους «κριτικούς» υποστηρικτές του κόμματός του, «ισχυρίζομαι με δυο λόγια ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, ανεξάρτητα από το αν μας αρέσει ή όχι, αποτελεί σήμερα το πιο πρόσφορο πεδίο της πάλης, ταξικής και πολιτικής. Και σε αυτό το πλαίσιο οφείλουμε να χαράξουμε τη πολιτική μας, αν θέλουμε να έχουμε **νίκες** για τις κοινωνικές δυνάμεις που ως Αριστερά εκπροσωπούμε και όχι διαρκείς και ηρωϊκές ήττες. Μόνο που σε αυτό το πλαίσιο **οι νίκες αωριμάζουν αργά και δεν μπορεί να είναι συντριπτικές**, σε αντίθεση με τις ήττες». (Από το άρθρο του Τσίπρα στην Εφημερίδα των Συντακτών στις 5/5/2018. Η έμφαση δική μας).

ται από τον Σύριζα ή κάποιες συνιστώσες του, μπορεί η συνομιλία των αλληλέγγυων με την υπουργό Κοινωνικής Αλληλεγγύης Θεανώ Φωτίου να μην τους εξασφάλισε την ικανοποίηση όλων των αιτημάτων τους, στη συνέχεια όμως έγινε κάτι ακόμα πιο σημαντικό: εγκαινιάστηκε η σχετική κρατικοποίηση αυτού που μέχρι πρότινος φαινόταν να αποτελεί κομμάτι της «κοινωνίας των πολιτών», δηλαδή ήρθε η λίγοπολύ προβλέψιμη αρχή του τέλους μιας ήδη αφομοιωμένης διαδρομής.

Λίγους μήνες αργότερα, ο Σύριζα εισάγει το Ν.4368/2016, στον τίτλο του οποίου φιγουράριζε το πομπώδες «Διασφάλιση της καθολικής υγειονομικής κάλυψης του πληθυσμού» και ο οποίος παρουσιάστηκε από τους οπαδούς του ως καθιέρωση ενός «ενιαίου καθολικού πλαισίου πρόσβασης στη δημόσια υγεία» που «σπάει την πλήρη σύνδεση της εργασίας-ασφάλισης με την ιατροφαρμακευτική φροντίδα».⁶ Με τον τρόπο αυτό κατάφερε να νομιμοποιήσει και να αφή-

6. Για μια αναλυτικότερη ερμηνεία της πολιτικής της ελεημοσύνης, δες

σει ανέγγιχτη την μέχρι τότε ισχύουσα εργασιακή νομοθεσία που θεσμοθετούσε την ανασφάλιστη εργασία, αλλά σε ότι αφορά την εδώ ανάλυση, ο Σύριζα πέτυχε και κάτι άλλο: με την κρατική εγγύηση της πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη άνεργων, υποαπασχολούμενων, «αυτοαπασχολούμενων» με χρέη στα ασφαλιστικά τους ταμεία, άπορων, μεταναστών με ελληνικά νομιμοποιητικά έγγραφα ή άδεια παραμονής, δηλαδή με την εγγύηση της ελάχιστης δυνατής κρατικής μέριμνας, η κρατική φιλανθρωπία αναγορεύτηκε σε εφαρμοσμένη «αλληλεγγύη», δηλαδή στην real politik, πρακτική εφαρμογή όσων το «κίνημα αλληλεγγύης» διεκδικούσε. Να ένας άχαρος (αλλά αναμενόμενος στο πλαίσιο της αφομοίωσης) ρόλος για τους κινηματικούς αλληλέγγυους: να ασκούν «σοβαρό και διαρκή κοινωνικό έλεγχο για την πληρότητα εφαρμογής του νέου νόμου, με την ταυτόχρονη, διαρκή επισήμανση όλων των ανεπαρκειών»!⁷

Με το να γίνει λοιπόν ο **κρατικός ανθρωπισμός** η κύρια πολιτική φτιασιδώματος της εντεινόμενης απαξίωσης αποδείχτηκε πόσο αντικαταστάσιμες είναι οι άτυπες δομές «αλληλεγγύης», ή, στην καλύτερη περίπτωση, συμπληρωματικές σε μια φιλανθρωπική διαχείριση της γενικευμένης υποτίμησης. Αυτό ισχύει κυρίως για δομές υγείας, αφού η υγειονομική κάλυψη των ανασφάλιστων και η μείωση συμμετοχής στο κόστος των εξετάσεων-φαρμάκων με οικονομικά και κοινωνικά κριτήρια έκανε πια περιττή σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία αλληλέγγυων, κινηματικών δομών.

Είχε ήδη προηγηθεί, βέβαια, το κλείσιμο των τελευταίων εσωτερικών μετώπων, δικαιώνοντας εν μέρει τους αγώνες στους οποίους είχαν συμμετάσχει έντονα στελέχη, μέλη και φίλοι του Σύριζα. Η ρητορική της «ασφάλειας» έπαψε να συρρικνώνεται στην αστυνομική διάστασή της και εκμεταλλευόμενη τη διαδεδομένη, ακόμη και μέσα στον α/α/α «χώρο», ιδεολογία των «μικρών νικών» και τις μειωνόμενες κοινωνικές προσδοκίες, η αριστερά του κεφαλαίου κατάφερε να δημιουργήσει μια πρωτοφανή κατάσταση σύγχυσης και αδυναμίας.

Ας θυμηθούμε πόσο κατευναστικά λετούργησε στα πανεπιστήμια ο νόμος Μπαλτά (για όσο, βέβαια, κράτησε) με την κατοχύρωση της κατάργησης του ν+2, τη διατήρηση του πάσου στα 2ν, την επαναπρόσληψη των απολυμένων διοικητικών υπαλλήλων, την επαναφορά της συμμετοχής των εργαζόμενων και των φοιτητών στις πρυτανικές εκλογές και

<http://synelefsi-syntagmato.espivblogs.net/2016/05/06/φτυνουμε-την-ελεημοσυνη-ή-περι-της-με/>
από τη Συνέλευση Εργαζομένων-Ανέργων της πλατείας Συντάγματος.

7. <http://epohi.gr/arsh-twn-apokleismwn-gia-tous-anasfaloustous/>

οι δομές απλόπλεγγόνται

- | αρδες ιαυρός | αγορές χωρίς μετάσηση | συνεργικικές ομίδες
- | κοινωνικές κοινωνίες & πονοπαθεία | κοινωνικό μετρίο φορητού απλόπλεγγόνται
- | αρδες ενδιάμεσου πλειοπριωρούς | κοινωνικό φροντιστήριο & ακαδημαϊκό
- | απλόπλεγγόνται δομές συμφεύγονται | πολιτικές ομίδες

ΕΙΜΑΣΤΕ ΠΟΛΛΟΙ, ΕΧΟΥΜΕ ΔΙΚΙΟ ΚΑΙ ΘΑ ΝΙΚΗΣΟΥΜΕ!

στα όργανα διοίκησης των Σχολών και των Τμημάτων. Ταυτόχρονα, αποσιωπήθηκε από τα μέλη του κόμματος η λογική της αυτοχρηματοδότησης, τα δίδакτρα στα μεταπτυχιακά και τα προγράμματα δια βίου μάθησης, η χρηματοδότηση βάσει της επιτυχούς λειτουργίας των Πανεπιστημίων ως επιχειρήσεων, οι επώνυμες έδρες, που ο ίδιος νόμος προέβλεπε συνεχίζοντας την προώθηση της επιχειρηματικοποίησης του Πανεπιστημίου και της λειτουργίας του με ιδιωτικο-οικονομικά κριτήρια κόστους-οφέλους, όντας από αυτήν την άποψη πολύ κοντά στο νόμο Γιαννάκου, τον οποίο κατήγγειλαν μερικά χρόνια πριν τα ίδια αριστερά στελέχη που σήμερα βρίσκονται στην κυβέρνηση. Ομοίως, επισκιάστηκε η συντριπτική μείωση της χρηματοδότησης και οι συνέπειές της στην κάλυψη των αναγκών των φοιτητών, με την τεράστια μείωση της δαπάνης ανά φοιτητή, δηλαδή τη μείωση του κοινωνικού μισθού της εργατικής τάξης. Ή, τέλος, αποσιωπήθηκε ότι όχι μόνο διατηρούνταν οι ρυθμίσεις Διαμαντοπούλου για την κατάργηση του πανεπιστημιακού ασύλου αλλά μάλιστα χειροτέρευαν, αφού το άσυλο αναγνωρίζοταν μόνο «για την προστασία του δικαιώματος στη γνώση, τη μάθηση και την εργασία, έναντι οποιουδήποτε επιχειρεί να το καταλύσει».

Αφού ο νόμος Μπαλτά μπήκε στο συρτάρι, στο διάστημα που ακολούθησε, ταυτόχρονα με την κατάργηση της διάταξης του νόμου Διαμαντοπούλου που προέβλεπε τη διαγραφή φοιτητή που δεν εγγράφεται για δύο συνεχόμενα εξάμηνα με τροπολογία του Φίλη, ανακοινώθηκε η περαιτέρω περικοπή της χρηματοδότησης σε πανεπιστήμια και ΤΕΙ κατά 20% και προτάθηκε η διευκόλυνση της αξιοποίησης της περιουσίας των πανεπιστημίων, μεταξύ άλλων, στο πλαίσιο της αυτοχρηματοδότησής τους.

Η ίδια τακτική της πρόκλησης σύγχυσης με ένα συνδυασμό πολιτικών απαξίωσης και ανέξιδου κατευνασμού συνεχίζεται. Πιο πρόσφατα, ο νόμος Γαβρόγλου, αφού επανέφερε μεν κάποιες ακρωτηριασμένες διατάξεις και δικαιώματα που είχαν καταργηθεί από τον νόμο Διαμαντοπούλου το 2011 (όπως η επαναφορά του ασύλου, η οριστική κατάργηση των Συμβουλίων Ιδρύματος, η συμμετοχή στα όργανα διοίκησης εκπροσώπων των φοιτητών και η αλλαγή στον τρόπο εκλογής των πρυτανικών αρχών), την ίδια στιγμή ενέτεινε την επιχειρηματική λειτουργία του πανεπιστημίου (θεσμοθέτηση διδάκτρων για καινούργια ολιγόμηνα εντατικά προγράμματα σπουδών, για διετή προγράμματα σπουδών για τους αποφοίτους ΕΠΑΛ, για προγράμματα δια βίου μάθησης και παραρτημάτων των ιδρυμάτων σε χώρες του εξωτερικού καθώς και σε όλα τα μεταπτυχιακά).

Ξαναγυρνώντας στο πρώτο εξάμηνο, θα μπορούσαμε επίσης να αναφερθούμε στην επαναπρόσληψη των καθαριστριών στο ΥΠΟΙΚ τον Ιούνιο του 2015 (και την οριστική απόφαση του Άρειου Πάγου τον Ιούλιο του 2015, με την οποία κρίθηκε παράνομη η απόλυτη τους), στο άνοιγμα της ΕΡΤ και τη «δικαίωση των τίμιων αγώνων», στο αρχικό πάγωμα της αξιολόγησης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στην κατάργησή της στη συνέχεια με την παλιά της μορφή επί κυβέρνησης «μαύρου μετώπου» –παρά τη συστηματική, σκόπιμη και διαρκή χρήση της απειλής περί επαναφοράς της με άλλη μορφή–, στην κατάργηση των πειθαρχικών στο δημόσιο, στην κατάργηση της τράπεζας θεμάτων στα λύκεια, στην έως και κατά 70% απελευθέρωση των μεταναστών από τα τότε κέντρα κράτησης, στη μεταρρύθμιση του σωφρονιστικού συστήματος κλπ. Όλα θεσμικές μεταρρυθμίσεις χωρίς κανένα οικονομικό κόστος, που έδειξαν πως η νέα αριστερή διαχείριση του κράτους επικροτεί μεν τις αγωνιστικές κινήσεις, στο βαθμό όμως που αυτές δεν απειλούν «την πορεία της διαπραγμάτευσης», τη «σταθερότητα της κυβέρνησης», την κοινωνιολευτική δημοκρατία και την «κοινωνική ειρήνη», δηλαδή την απρόσκοπη αναπαραγωγή των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων.

Και φυσικά η επίδραση του φετίχ της «πραγματικής διαπραγμάτευσης με τους θεσμούς [sic]» μπορεί μεν σήμερα να έχει ξεφτίσει εντελώς, ωστόσο, παρέμενε σταθερά το άλλο-

θι που χρησιμοποιούσε η κυβέρνηση για να μην ικανοποιεί καμία οικονομική και μισθολογική διεκδίκηση και, δυστυχώς, είχε θεωρηθεί από πολύ κόσμο και πολλούς αγωνιστές λογικό και αποδεκτό σε όλους τους εργασιακούς χώρους. Σταδιακά, η αποδοχή αυτού του μάντρα κατέκτησε θέση αξιώματος που εσωτερικεύτηκε σε τέτοιο βαθμό ώστε να φτάσει να απονομιμοποιείται αυτή καθαυτή η έννοια της διεκδίκησης, ενώ μόλις λίγα χρόνια πριν θεωρείτο δεδομένη. Η παράλυση και απονεύρωση του διεκδικητικού κινήματος ενάντια στην απαξίωση δεν ήρθε όμως σαν αποτέλεσμα της αυτοματικής αποδοχής κάποιας ακαθόριστης «ήττας» ή μέσα από μια φαταλιστική αντιμετώπιση μιας αδήριτης «αντικειμενικής» πραγματικότητας. Ήταν περισσότερο η πρακτική και ψυχολογική επίπτωση που επέφερε η ρητή ή υπόρρητη ανάθεση της συνέχισης του αγώνα στους «συναγωνιστές» που πλέον είναι σε θέσεις εξουσίας. «Πρώτη φορά αριστερά» σημαίνει ότι η εξουσία δεν είναι πλέον απρόσιτη στο κίνημα. Το πρώτο εξάμηνο στα Υπουργεία οργανικές θέσεις κατέλαβαν αντιφασιστικά και αντιμνημονιακά στελέχη της αριστεράς που το προηγούμενο διάστημα συμμετείχαν ως συνδικαλιστές ή ακτιβιστές στις κινητοποιήσεις εναντίον των πολιτικών των προηγούμενων κυβερνήσεων. Αν και δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε το σημερινό μέγεθος της «αγωνιστικής συμμετοχής» σε θώκους ή απλά θέσεις ευρύτερα στο δημόσιο τομέα μέσω πολιτικών γνωριμιών, μπορούμε να πούμε μετά βεβαιότητας ότι οι πελατειακές σχέσεις καλά κρατούν επί αριστερής κυβέρνησης. Η διαφορά με το παρελθόν βρίσκεται στην προσαρμογή των κριτηρίων επί το αγωνιστικότερον με την ανταμοιβή να βασίζεται στον πρότερο αγωνιστικό βίο.

Ο «πολιτικός της διπλανής πόρτας» είναι εδώ για να «ακούσει το λαό», να διαχειριστεί αποσπασματικά τα προβλήματά του, να έρθει σε επαφή με τις «κοινωνικές ομάδες» που πλήγησαν από επιμέρους πλευρές της πολιτικής των μνημονίων, να υποσχεθεί την μελλοντική ικανοποίηση των αιτημάτων τους στηριζόμενος στη συντεχνιακή και τη φιλανθρωπική λογική για την κάλυψη των προλεταριακών αναγκών. Η επιτυχία αυτής της αφομοιωτικής πολιτικής έχει ως αποτέλεσμα όχι μόνο την εξοικείωση του κινήματος με την εξουσία αλλά και την καταγγελία και τη συνεχιζόμενη προβοκατορολογία ενάντια σε αγώνες που θεωρούνται από επικίνδυνοι (χαρακτηριστικό ήταν το παράδειγμα των κινητοποιήσεων για την κατάργηση του «κουκουλούμου», της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας και των φυλακών τύπου Γ το 2015), γιατί διεξάγονται εκτός των θεσμών, των «αντι-θεσμών» και της κυβερνητικής διαμεσολάβησης, έως ενοχλητικοί και δυνητικά επικίνδυνοι (όπως οι ελεγχόμενες από αριστερά κόμματα πρόσφατες κινητοποιήσεις εναντίον των πλειστηριασμών).

Κατ' εξοχήν πεδίο εκδίπλωσης του ανθρωπισμού του κεφαλαίου προσαρμοσμένου στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αριστερής του εκδοχής αλλά και ευκαιρία για την εκ νέου νομιμοποίηση της κυβέρνησης αποδείχτηκε η κρατική διαχείριση της μαζικής μεταναστευτικής εισόδου από τα μέσα του 2015 και μετά.⁸ Η «προσφυγική τραγωδία», όπως πλασαρίστηκε από την αριστερά του κεφαλαίου, ήταν το τερραίν όπου

8. Αναλυτικότερο κείμενο για τη διαχείριση του πρόσφατου μεταναστευτικού ρεύματος από την αριστερά του κεφαλαίου θα δημοσιευθεί στο επόμενο τεύχος των ΠτΓ.

πέτυχε πολλαπλούς στόχους και, πρώτα απ' όλα, την παρουσίαση των αποτελεσμάτων αιματηρών διαδικασιών καπιταλιστικής απαξίωσης και πρωταρχικής συσσώρευσης στον πλανήτη ως «ανθρωπιστική κρίση».⁹ Την ιδεολογική αυτή επιτυχία διαδέχτηκε η επιλογή της κυβέρνησης του Σύριζα να επιτρέψει τη μαζική διέλευση των μεταναστών (και μάλιστα χωρίς καταγραφή) και έτσι να επωφεληθεί διπλά: από την απαλλαγή, αφενός, από τον κύριο όγκο της ανεπιθύμητης, πλεονάζουσας στην Ελλάδα μεταναστευτικής εργασιακής δύναμης (η οποία, αντίθετα, έγινε καλοδεχούμενη στη Γερμανία για λόγους που αφορούν την εκεί καπιταλιστική αξιοποίηση), και από τη διατήρηση ή και ενίσχυση του αντιρατσιστικού προφίλ του, αφετέρου, και συνεπώς από την επαναπροσέγγιση του, λόγω τρίτου μνημονίου, αποξενωμένου του κόσμου.¹⁰

Η κρατικά ενορχηστρωμένη αντιρατσιστική εκστρατεία εθελοντικής προσφοράς, που βρήκε μεγάλη απήχηση στην «κοινωνία των πολιτών», διεξήχθη σε πολλά επίπεδα. Πρώτα απ' όλα στο επίπεδο της υλικής προσφοράς με τη συλλογή ειδών πρώτης ανάγκης (τρόφιμα, ρουχισμό κλπ) από όλων των ειδών τους εθελοντές, μετά στο επίπεδο της προπαγάνδας (εγκύκλιοι-ντιρεκτίβες στα σχολεία για διάφορες αντιρατσιστικές δραστηριότητες) και κυρίως στο επίπεδο της εμπέδωσης της λογικής ότι η κοινωνική αναπαραγωγή και το κόστος της αφήνονται σε μεγάλο βαθμό σε ΜΚΟ και «κοινωνικά δίκτυα» εθελοντικής εργασίας. Με άλλα λόγια, οι εγκλωβισμένοι στην Ελλάδα πρόσφυγες χρησιμοποιήθηκαν από το

κράτος σαν μέσο για τη νομιμοποίηση μιας περαιτέρω επίθεσης στον κοινωνικό μισθό. Η διαχείριση της «προσφυγικής κρίσης» αποτέλεσε τη συνέχιση και την εμβάθυνση της ευφυούς αφομοίωσης του προηγούμενου κινήματος κατά της απαξίωσης από τον Σύριζα και ιδιαίτερα των κάθε είδους εθελοντικών πρακτικών αυτοβοήθειας και γενίκευσης της αυτοδιαχείρισης της φτώχειας, οι οποίες το 2012 είχαν ήδη καταφέρει να απομακρύνουν από το προσκήνιο κάθε προοπτική ανάπτυξης ενός επιθετικού διεκδικητικού προλεταριακού κινήματος. Στα αποτελέσματα αυτής της αφομοίωσης θα αποδώσουμε άλλωστε και τη στελέχωση των ΜΚΟ από πολλούς πολιτικο-

9. Σημαντική συμβολή σε μια ταξική ανάλυση των επίδικων γύρω από την πρόσφατη μεταναστευτική έκρηξη (φιλανθρωπία, αλληλεγγύη, υποκειμενικές βλέψεις των μεταναστών) αποτέλεσε η μπροσούρα της ομάδας Υπόγεια Σήραγγα, *Μετανάστευση: Μια ευκαιρία(;) για το κεφάλαιο*.
10. Δείτε πχ πως ένας θεωρητικός του «πλήθους» και της «αυτονομίας της μετακίνησης» των μεταναστών ενθουσιάστηκε με την «πολιτική της Τασίας Χριστοδουλοπούλου [που] ήταν –πιθανόν σιωπηρά, αλλά πάντως συνειδητά– να αφήνει τους Σύρους να περνάνε προς τη Μακεδονία. Η μέχρι τώρα υπουργός δεν εξέδωσε κάποιο σχετικό νόμο, ούτε το διακήρυξε δημόσια στις δηλώσεις της για τις οποίες μάλιστα δέχθηκε χλευασμό και ειρωνείες, αλλά στην πολιτική μερικά πράγματα γίνονται χωρίς να λέγονται. Η πρακτική τής μέχρι τώρα κυβέρνησης ήταν εκείνη που ανέστειλε πρώτη αυτή το Δουβλίνο, εφόσον το αχρήστευσε de facto αν και όχι de jure. Η Μέρκελ απλώς συνήγαγε το λογικό συμπέρασμα. Το βασικό όμως είναι ότι, όποια και αν είναι η συμβολή τού ενός ή του άλλου, το 2015 ο τοίχος του Δουβλίνου έπεσε. Πρόκειται για μια εξέλιξη που ούτε μπορούσαμε να τη φανταστούμε όσοι, στις αρχές της χιλιετίας, προσπαθούσαμε να σκεφτούμε και να δράσουμε, στο πλαίσιο ή στα περιθώρια των τότε Κοινωνικών Φόρουμ (ξεκινώντας από το «δίκτυο frassanito» και μετά με άλλες μορφές), με βάση την αυτονομία της μετακίνησης», Άκης Γαβριηλίδης, <https://nomadicuniversality.com/2015/09/05/πώς-ο-συριζα-ανέτρεψε-το-καθεστώς-των-σ/>

ποιημένους αλληλέγγυους, για τους οποίους το βασικό κίνητρο δεν ήταν τόσο η (κακοπληρωμένη άλλωστε) εργασία όσο η «προσφορά» αλληλεγγύης και η «προϋπηρεσία».

Μετά τη συμφωνία της ΕΕ με την Τουρκία και τον κάθετο διαχωρισμό μεταξύ των προσφύγων/μεταναστών στην Ελλάδα ανάμεσα σε όσους είναι παγιδευμένοι στην ηπειρωτική χώρα και εκείνους που είναι έγκλειστοι στα ελληνικά νησιά, θα χαρακτηρίζαμε την κρατική διαχείριση των μεταναστών ως ταλάντευση ανάμεσα σε μια αποσπασματική μισο-ενταξιακή/μισο-γκετοποιητική πολιτική διαχείρισης ενός παγιδευμένου, περιττού για το κεφάλαιο και ως επί το πλείστον διαχωρισμένου πληθυσμού από τη μια και μια ξεκάθαρα κατασταλτική πολιτική από την άλλη. Οι τριβές, συνεπώς, ακόμα και με την αλληλέγγυα βάση του Σύριζα ήταν αναπόφευκτες. Ωστόσο, όπως φάνηκε, η καταστολή ήταν κομμάτι μιας ευέλικτης στρατηγικής απέναντι στις μη θεσμοποιημένες δραστηριότητες αλληλεγγύης και καθοριζόταν από διαφοροποιημένα κριτήρια και όχι απαραίτητα από την πολιτική φυσιογνωμία τους: καμία ανοχή από το 2016 και μετά σε κινήσεις αλληλεγγύης στα νησιά (κάτι που αφορούσε ακόμα και σε μικρές ΜΚΟ) ή σε καταλήψεις στέγης στη Θεσσαλονίκη λόγω συγκεκριμένων δεσμεύσεων απέναντι στην εκκλησία,

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Συρματόχειρα από δρόσης αλληλεγγύης από τους προσφυγες, τους ποδόρρους, τους κούτσουρους, τους γυναικείους απορρόφους και διασυγχρόνων της Μεσογείου κατέθριψαν τους γειτονείς υπό την διεύθυνση της Ε.Ε.Ε.Ε.Π.

Διαδίκτυο με ανθρώπους επινόησης διαβίωσης για τους προσφυγες που προσπαθούν να ζεφύρουν από τον πλέονταν πάντα σφραγή.

Είδη ποντικούλαγκανας από γραφεία μας:

- Σακίδια μάλες
- Ξερουγγάρια
- Οδοντόβιβεργκτες
- Πετσέτες
- Αδαμάρια

Απορρόφηση τη μερονούσα σύζευξην όπως η Βασιλική

Η αλληλεγγύη είναι το όπλο μας

Υπεύθυνη θυντούντης Νέαρη Ανδραΐδη
Τηλ: 2106635-0854
email: nearisa123@gmail.com

Ωράριο αλληλεγγύης 27/03/2014 Λαζαρένιον
Πρωτόβουλο Λαζαρένιον για τους πρόσφυγες:

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ σε πρόσφυγες & μετανάστες

Οι νέες & οι νέοι της Πάτρας στην πρώτη γραμμή

διευκόλυνση όμως από την άλλη μεριά των μεγάλων καταλήψεων στην Αθήνα στις οποίες υπάρχει πολιτική γειτνίαση με τον Σύριζα. Να πως περιγράφει αυτές τις σχέσεις ένα κομματικό του μέλος που συμμετέχει στην Παμπειραιϊκή Πρωτοβουλία Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών: «Είναι και το άλλο θέμα, το θέμα των καταλήψεων, οι καταλήψεις αυτή τη στιγμή είναι ένας απορροφητήρας, απορροφούν τους κραδασμούς και τα κενά, δεν πρέπει να βλέπουμε τις καταλήψεις σαν εχθρούς, αντίθετα κάνουν τη δουλειά της κυβέρνησης και έχω πάντα πει οι πρώτοι καταληψίες έπρεπε να είναι η κυβέρνηση, η ίδια, να φωνάξει την Παμπειραιϊκή, να επιτάξει τα κτήρια και να βάλει μέσα εμάς, εμείς έχουμε τώρα εθελοντές που είναι διασκορπισμένοι σε όλα τα καμπς...».¹¹

Αν λάβουμε υπόψη μας α) τις υποκειμενικές βλέψεις των μεταναστών, από τους οποίους όσοι δεν έχουν ήδη φύγει για Ευρώπη ή είναι σε κατάσταση τράνζιτ ή νιώθουν εγκλωβισμένοι στην Ελλάδα, β) το χαμηλό επίπεδο ταξικών αγώνων γενικότερα που διαμορφώνει το περιβάλλον με το οποίο έρχονται αντιμέτωποι οι μετανάστες και το οποίο αναποφευκτα τους καθορίζει και, γ) την αξιοποίηση κάθε είδους κίνησης αλληλεγγύης προς τους μετανάστες από το κράτος για λογαριασμό του, τότε θα φτάσουμε σε πολύ δυσάρεστα συμπεράσματα σχετικά με το πρόσφατο παρελθόν και το παρόν του πολυεθνικού ταξικού ανταγωνισμού. Κι αυτό γιατί, παρά τις προθέσεις ακόμη και των πιο ριζοσπαστών ακτιβιστών, ταξική αλληλεγγύη ως αμοιβαία υποστήριξη σε έναν κοινό αγώνα δεν υπήρξε. Με αυτό ως δεδομένο, οι περισσότερες δραστηριότητες αλληλεγγύης κατέληξαν να αποτελούν «ριζοσπαστικές» εκδοχές φιλανθρωπίας, ανεξάρτητη από τις αρχικές προθέσεις τους.¹² Τουλάχιστον, ας αναγνωρίζουμε από που αντλεί τη δύναμη και τη νομιμοποίησή του το κράτος όταν θα κάνει ταμείο για μια ακόμα φορά...

11. Σωτήρης Αλεξόπουλος, συνέντευξη στο ραδιοφωνικό σταθμό Στο Κόκκινο, 25/5/2017.

12. Κι αυτό πρέπει να αναγνωστεί ως αυτοκριτική πρώτα απ' όλα, αλλά και ως κριτική για το ριζοσπαστικό κίνημα εν γένει, όπως συνέβη στην περίπτωση της ημι-ένταξης των προσφυγόπουλων στην κρατική εκπαίδευση: απέναντι στις ρατσιστικές αντιδράσεις ορισμένων γονιών που υποστηρίζονταν ή καθοδηγούνταν από την χ.α., η απάντηση του κινήματος (της δικής μας συμπεριλαμβανόμενης) ήρθε αντιμέτωπη με τις δικές της αντιφάσεις και την ανικανότητά της να επιβάλλει μια ταξική πολιτική, καθώς δεν έκανε τίποτα άλλο παρά να υποστηρίζει και να διευκολύνει πρακτικά ένα κυβερνητικό πρόγραμμα ημι-ένταξης. Δεν αποτελεί αυτό απόδειξη του γεγονότος ότι, όταν οι ταξικοί αγώνες είναι αδύνατοι, η κυρίαρχη στάση θα είναι η επιβεβαίωση της λογικής του «μικρότερου κακού», ιδιαίτερα όταν πρόκειται για το πιο ευάλωτο τμήμα του προλεταριάτου;